

www.strik.rs

www.strik.rs

NASLOV ORIGINALA

André Aciman

Out of Egypt

UREDNIKA

Ljubica Pupezin

Copyright © 2021. Štrik, za srpski jezik

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se
umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole izdavača
ili vlasnika izdavačkih prava.

Andre Asiman

ODLAZAK
IZ EGIPTA

PREVELA S ENGLESKOG

Jelena Filipović

BEOGRAD

2021

Sadržaj

---

1. VOJNIK, TRGOVAC, ŠVINDLER, ŠPIJUN / 7
2. RUE MEMFIS / 44
3. BAL U ČAST STOTOG ROĐENDANA / 93
4. TAFFI AL-NUR! / 148
5. LESTRIGONCI / 208
6. POSLEDNJI SEDER / 283

- Beleška o prevoditeljki / 327

1.

VOJNIK, TRGOVAC, ŠVINDLER, ŠPIJUN

„Dakle, ili jesmo ili nismo, *siamo o non siamo*”, hvalio se moj deda-ujak Vili kada smo nas dvojica kasno toga letnjeg poslepodneva konačno seli u baštu s pogledom na njegovo prostrano imanje u Sureju.

„Samo pogledaj”, rukom je pokazao na zelenilo koje se pružalo dokle pogled seže. „Zar nije veličanstveno?”, upitao je, kao da je on lično izmislio poslepodnevne šetnje engleskom provincijom. „Malo pre sumraka i nekoliko minuta pre čaja, stiže sve: osećaj blagostanja, gotovo blaženstva. Znaš, dobio sam sve što sam želeo. Nije to loše za čoveka od preko osamdeset godina.” Lice mu je blistalo arogantnim zadovoljstvom.

Pokušao sam da razgovaram s njim o Aleksandriji, o prošlom vremenu i izgubljenim svetovima, o kraju kada je kraj došao, o monsieur Kostu i Montefeltru i Aldu Konu, o Lote i teta Flori, o životima koji su sada daleko od nas. Odmah me je prekinuo i prezrivo odmahnuo rukom, kao da se brani od neprijatnog mirisa. „To je sve glupost. Ja živim u sadašnjosti”, rekao je, gotovo uznemiren mojom nostalgijom. „*Siamo o non siamo?*”, ponovio je ustajući da protegne noge, i potom mi skrenuo pažnju na prvu sovu te večeri.

Nikada nije bilo sasvim jasno *šta* to jesmo ili nismo bili, ali svima u porodici, uključujući i one koji danas ne govore ni reč italijanskog, ta eliptična rečenica još uvek precizno oslikava nadmenu, izazivačku, arogantnu hvalisavost vojnika koji je po-

begao iz italijanskog rova tokom Velikog rata i potom bio siguran da bi, skriven među rovovima i drvećem, čvrsto stežući pušku obema rukama, pregazio čitavo Austrougarsko carstvo, samo da mu nije ponestalo municije. Rečenica je odražavala samopouzdanje grubog vodnika okruženog mlakonjama nad kojima je neophodno svakodnevno trenirati strogoću. „Jesmo li muškarci ili nismo?“, kao da je govorio. „Napredujemo li ili ne?“ „Vredimo li išta i čemu?“ Tako je zviždukao u mraku, tako je odbacivao poraz, lizao rane posle teških udaraca i uvek objavljivao pobeđu. Tako je, naposletku, promenio i svoju sudbinu neprestano tražeći više, proglašavajući sebe zaslužnim za sve, čak i za neočekivanu savršenost svojih najtrapavijih podvala. Sreću je smatrao vidovitošću, isto kao što je sopstvenu drskost uličnog mangupa pogrešno tumačio kao hrabrost. Imao je petlju. Bio je toga svestan i time se dičio.

Ne osvrćući se na ponižavajući poraz Italije u bici kod Kobarida 1917, ujka Vili je zauvek ostao ponosan na svoju službu u italijanskoj vojsci, dičio se njome na italijanskom, koji je govorio melodičnim firentinskim akcentom usvojenim u italijanskoj školi jezuita u Konstantinopolju. Kao i većina jevrejskih mladića rođenih u Turskoj krajem devetnaestog veka, Vili je odbacivao sve što je imalo veze sa osmanskom kulturom, žudeo je za Zapadom, da bi konačno postao „Italijan“ onako kako su to mnogi Jevreji u Turskoj učinili: predstavljajući se kao potomci Jevreja koji su se po progonu iz Španije u šesnaestom veku naselili u Livornu, lučkom gradu blizu Pize. Prilikom je identifikovao jednog veoma dalekog rođaka koji je nosio špansko prezime Pardo-Rokes – Vili se takođe tako prezivao – zahvaljujući kome su svi njegovi živi „rođaci“ u Turskoj postali Italijani. Svi su, naravno, bili zakleti nacionalisti, monarhisti.

Na komentar da italijanska vojska nikada nije bila hrabra, ujka Vili bi istog trenutka na dvoboj izazivao svakog aleksandrijskog Grka, naročito pošto bi dotični dodao da je Vili, uprkos svim svojim italijanskim medaljama i tričarijama, i dalje bio turski lupež, a uz to još i Jevrejin. To ga je razjarivalo, ne zato što je neko vređao njegovo jevrejstvo – on je prvi u svakom trenutku bio spreman da ga kritikuje – već zato što je mrzeo da ga podsećaju na to da su mnogi Jevreji postali Italijani pod vrlo sumnjivim okolnostima. Oružje koje bi njihovi sekundanti birali za te dvoboje bilo je toliko zastarelo da nijedan od suparnika nije znao da barata njime. Tako niko nikada nije bio povređen, razmenjivala su se izvinjenja, ponekad bi se posle svega čak i smejali, a kako bi povratio duh prijateljstva, Vili bi predlagao okupljanje u mirnom restoranu s pogledom na more, gde bi se po vedrom aleksandrijskom junskom danu svi počastili najboljim ručkom koji su ikada imali. Kada bi došlo vreme za plaćanje, i Italijani i Grci istrajavali su u tome da plate, rasprava u kojoj su se svi pozivali na čast i zadovoljstvo trajala bi unedogled, sve dok ujka Vili, pošto ništa drugo ne bi upalilo, konačno ne bi bio primoran da kao domaćin upotrebi jednu od svojih izabраниh rečenica, u ovom slučaju sa značenjem: „Molim vas, jesam li ja ili nisam slavljenik?“. Na šta bi se svaki Grk milosrdno povukao.

Ujka Vili je znao kako da nenametljivo, ali sasvim jasno, prenese ideju svog otmenog porekla – rodoslova toliko dugačkog i uglednog da je prevazilazio beznačajne sitnice kao što su mesto rođenja, državljanstvo ili religijska pripadnost. A nagoveštaj porekla pratio je i nagoveštaj bogatstva – ali uvek uz maglovite opaske da mu je bogatstvo nesrećnim sklopom okolnosti zarobljeno negde drugde, recimo u hektarima u inostranstvu, iako se jedina zemlja koju je iko u porodici posedovao nalazila u gli-

nenim saksijama za cveće. Ali poreklo mu je davalo na značaju. I to mu je bilo najvažnije, jer su se tako i on i svi ostali muškarci u porodici bogatili i siromašili: na kredit ili zahvaljujući mirazu svojih supruga.

Poreklo je Viliju priličilo, ne zato što ga je posedovao, niti zato što se pravio da ga ima, ne čak ni zato što je ugladenom doko licom propalih aristokrata na njega ukazivao. Jednostavno se radilo o njegovom uverenju da je rođen *bolji*. Odlikovao ga je prepoznatljiv stav bogatih, praćen nevoljnim osmehom koji bi odmah rušio ograde u društvu jednakih. Bio je dostojanstven u štednji, politici, razuzdanosti, loše držanje podnosio je manje nego odsustvo ukusa, odsustvo ukusa manje nego okrutnost, rđave manire za stolom manje nego loše navike u ishrani. Iznad svega, prezirao je ono što je zvao „atavizmom” koji je odlikovao Jevreje, naročito onda kada su želeli da se predstave kao *goyim*. Rugao se svim članovima porodice koji su u nju ušli ženidbom ili udajom a izgledali su kao tipični Jevreji, ne zato što je on drugačije izgledao, ili zato što je mrzeo Jevreje, već zato što je znao koliko ih drugi mrze. *Zbog Jevreja poput njih, mrze Jevreje kao što smo mi*. Kada bi ga ortodoksni Jevrejin ponosan na svoje poreklo zbog toga prekorio, Vilijev odgovor se kotrljao jezikom kao koštica koju je preturao po ustima poslednjih četrdeset godina: „Na šta da budemo ponosni? Jesmo li ili nismo, na kraju krajeva, svi obični šverceri?”

A šverc mu je najbolje išao. Uspeo je da Britancima u Egiptu prošvercuje nacizam, i da ga kasnije, u ime Italijana, pronese dalje Evropom. Bio je posvećen Dučeu isto kao i papi. Njegova godišnja obraćanja Hitlerjugendu u Nemačkoj bila su visoko cenjena, a u isto vreme i jabuka razdora u porodici. „Ne mešajte se, znam šta radim”, govorio je. Kada su, posle mnogo godina, Britanci počeli pretiti da će pohapsiti sve odrasle Italijane u

Aleksandriji, ujka Vili je s dna ormara izvukao stare sertifikate konstantinopoljskog rabinata i njima mahao unaokolo kako bi svoje prijatelje u Britanskom konzulatu podsetio na to da kao italijanski Jevrejin nikako ne može ugrožavati britanske interese. Da li bi možda želeli da za njih špijunira Italijane? Britanci nisu mogli naći boljega od njega.

Toliko je dobro obavljao taj posao da su mu posle rata dodelili imanje u Sureju izgrađeno u džordžijanskom stilu, na kome je ostatak svojih dana proveo u vlastelinskom siromaštvu pod imenom dr H. M. Springarn. Herbert Majkl Springarn bio je Englez koga je Vili kao dete upoznao u Konstantinopolju i koji je u njemu probudio dve celoživotne strasti: levantinsku želju da oponaša sve britansko i osmanlijski prezir prema svemu što je britansko. Ujka Vili, koji je svoje upečatljivo jevrejsko ime zamenio anglosaksonskim, naježio se polupostidjen kada sam mu rekao da je i dotični Springarn bio Jevrejin. „Da, sećam se da sam čuo tako nešto”, neodređeno je odgovorio. „Naposletku, ima nas svuda, zar ne? Zagrebi površinu i shvatićeš da su svi Jevreji”, rugao se osamdesetogodišnji Jevrejin, tursko-italijansko-anglofilni-gentrifikovani-bivši nacista koji je svoj profesionalni život počeo švercujući turske fesove u Beč i Berlin, a karijeru okončao kao organizator aukcijske prodaje imovine svrgnutog kralja Faruka. „Egipatski Sotbi, ali ipak samo švercer”, dodao je, zavalivši se u stolicu dok smo obojica posmatrali let ptica iznad mutne, ustajale vode nekada verovatno prelepog jezereta. „Ipak, sjajni su ljudi ti Jevreji”, ponavljao je na rdavom engleskom, oponašajući melodiju nezainteresovanog prezira, tako namerno ravnodušan i potpuno očigledno svestan sopstvene luckastosti kojom je ukazivao na to da, kada je reč o njegovim sunarodnicima, uvek misli suprotno od onoga što govori. Posle pohvale, neizostavno bi ocrnio te divljenja vredne, ali

ipak „podle Jevreje”, da bi potom ponovo promenio pesmu. „Konačno, Ajnštajn, Šnabel, Frojd, Dizraeli”, nabrajao bi sa iskricom u oku uz poluprikriiveni smešak, „jesu li ili nisu bili?”

*

Napustio je Egipat – gde se porodica preselila iz Konstantinopolja 1905. godine – kao budući kadet s vatrom u grudima i iskrom u očima. Studirao je u Nemačkoj, služio u pruskoj vojsci, promenio stranu kada su Italijani ušli u rat 1915, a posle Kobarida preostale ratne dane mirno proveo kao tumač na Kipru, da bi se u Egipat vratio nekoliko godina posle demobilisanja, ugladnjeni zavodnik od dvadeset i nešto godina, čiji je privlačan izgled skrivao istoriju mutnih poslova i nemilosrdnih bitaka polova. Očarane njegovim osvajačkim pohodima, sestre su ga procenile kao veoma muževnog, što je on neprestano potvrđivao mangupski nakrivljenom fedorom, s nestrpljenjem u glasu koji kao da je govorio: *Ma hajde, molim te*, i onim nadmenim stavom dok bi te posmatrao kako pokušavaš da otvoriš flašu, pre no što je otme i kaže *Dozvoli meni*, nikada prepotentan, ali uvek s nagoveštajem nečega većeg i višeg. Borio se u raznim vrstama bitaka, na različitim stranama, raznovrsnim oružjem. Bio je strastveni strelac, vrstan atleta, lukav poslovni čovek, neumoran zavodnik – i da, veoma muževan.

„Jesmo li ili nismo”, hvalio bi se posle osvajanja, velikog dobitka na berzi ili iznenadnog oporavka od teškog oblika malarije, ili kada bi prozreo lukavu ženu, ili oborio uličnog nasilnika, ili jednostavno kada bi želeo da svetu pokaže da ga nije lako prevariti. Sa značenjem: Pokazao sam im, zar ne? Ponavljao bi tu rečenicu posle uspešno završenih teških poslovnih pregovora: Zar im nisam obećao da će me preklinjati da im prodam po svojoj ceni? Ili kada bi ucenjivača strpao u zatvor: Zar ga ni-

sam upozorio da me ne gleda kao slabića? Ili kada bi njegova voljena sestra Marta dotrčala do njega sva u suzama pošto ju je ostavio još jedan verenik, pa je rečenica dobijala značenje: Svaki muškarac dostojan svoga imena mogao je ovo predvideti. Zar te nisam upozorio? A zatim, kako bi je podsetio da je ona sazdana od mnogo čvršćeg materijala no što su suze, poseo bi je u krilo, obe šake uzeo u svoje i nežno ljuljao uveravajući je da će gubitak preboleti pre nego što misli, jer tako to ide s ljubavnom boli, i naposljetku, jeste li ona ili nije?

Kasnije bi joj kupovao ruže, što bi je smirilo na par sati, nekada i na više dana. Ali nije uvek bilo lako skrenuti joj misli, pa se dešavalo da se na drugom kraju stana začuje histerični plač kada se Vili od nje odvoji i zamakne u svoju radnu sobu: „Ali ko će se oženiti mnome, ko?“, ponavljala je pitanje sestrama dok je ridala i duvala nos u prvu krpu koja joj se našla na putu.

„Ko će se oženiti mnome u ovim godinama, recite mi, ko, ko?“, pitala je jecajući i zatrčavajući se ponovo ka Vilijevoj radnoj sobi.

„Oženiće se neko tobom, videćeš“, odgovarao je.

„Niko me neće“, navaljivala je. „Zar ne vidiš? Zar ne vidiš koliko sam ružna? Čak sam i ja toga svesna!“

„Nisi ružna!“

„Jednostavno reci istinu: ružna sam!“

„Možda nisi baš najlepša...“

„Ali na ulici se niko nikada nije okrenuo za mnom!“

„Trebalo bi da misliš na dom, a ne na ulicu, Marta.“

„Ti jednostavno ne razumeš! Samo izvrćeš moje reči kako bih ispala glupa!“, podizala je glas.

„Slušaj, ako baš hoćeš da ti kažem da si ružna, u redu, ružna si.“

„Niko me ne razume, niko.“

Potom bi se povukla kao bolešljiva avet u potrazi za utehom među živima koji je surovo teraju od sebe.

Crises de mariage teta Marte, kako su ih zvali, umele su da traju satima. Potom bi imala tako jake glavobolje da je odlazila u krevet rano posle podne i ne bi se usuđivala da proviri iz sobe do narednog jutra, iako ponekad ni do tada oluja ne bi potpuno oslabila, te bi čim ustane, terala svakoga ko joj se nađe na putu da joj pogleda oči. „Naduvene su”, govorila je, „zar nisu? Samo pogledaj. Vidi ovde”, bila je uporna i gotovo istiskivala sopstvene očne jabučice iz duplji. „Ne, ne, dobro su”, odgovarali su joj. „Lažeš. Mogu da osetim koliko su naduvene. Sada će svi znati da sam plakala zbog njega. Ponižena sam, tako sam ponižena.” Glas joj je drhtao, ponovo bi zajecala i suze su se opet sli-vale u potocima.

Ostatak dana su se majka, tri sestre, petorica braće i snahe i zetovi smenjivali ispred njenih vrata, donoseći joj kockice leda u zdelici kako bi pripremala obloge za oči po sopstvenom receptu. „Patim. Kad biste samo znali koliko patim”, stenjala je onako kako mi je šaputala posle više od pedeset godina dok je u parijskoj bolničkoj sobi umirala od raka. U drugom delu stana, sedeći s braćom i sestrama u punoj dnevnoj sobi, ujka Vili je gubio kontrolu. „E sada je dosta! Svi vrlo dobro znamo šta je to što Marti treba.” „Nemoj biti vulgaran”, nemoćna da priguši kikotanje prekinula bi ga sestra Klara, uvek s četkicom u ruci ispred štafelaja dok slika još jednu verziju Tolstojevog sedog lika. „Vidiš?”, uzvraćao je Vili. „Tebi se možda istina ne dopada, ali svi se slažu sa mnom”, nastavio bi s prizvukom očaja u glasu. „Toliko godina ima, jadna devojka, a i dalje ne razlikuje prednjicu od muške stražnjice.” Stariji brat Isak prasnuo bi u smeh. „Možeš li zaista da je zamisliš s nekim?” „E sada je zaista dosta”, odbrusila bi njihova majka, glava kuće od sedamdesetak godina. „Moramo joj naći dobrog Jevrejina. Bogatog, siromašnog, svejedno.” „Ali koga, koga, reci mi koga?”, teta Marta ih je prekinula u raz-

govoru čiji je kraj čula na putu ka toaletu. „Beznadežno je. Beznadežno. Zašto ste me naterali da dođem u Egipat, zašto?“, pitala je stariju sestru Ester. „Vrelo je i vlažno, neprestano se znojim, a muškarci su odvratni.“

Tada bi ujka Vili ustao, obuhvatio je oko struka i rekao: „Smiri se, Marta, ne brini. Naći ćemo ti nekoga. Obećavam. Prepusti to meni.“

„Ali ti to stalno govoriš, stalno, a uopšte tako ne misliš. Uostalom, koga mi ovde poznajemo?“

E, to je bio uvod koji je ujka Vili čekao. I odgovarao je pretvarajući se da nije imao unapred spremljenu rečenicu koju je je dva čekao da upotrebi. U ovom slučaju, rečenica je značila: „Da li iko može da pomisli da mi nemamo dobre društvene veze?“

Komentar je posredno bio upućen ujka Isaku, koji je, tokom studija na Univerzitetu u Torinu, postao blizak prijatelj s kolegom Fuadom, budućim kraljem Egipta. Obojica su govorili turski, italijanski, nemački i malo albanskog, te su razvili svojevrstan pidžin, bogat psovka i dvostrukim značenjima; nazvali su ga turkitalbanački i nastavili da ga koriste do kraja života. Duboko verujući u večnost tog prijateljstva, ujka Isak je uspeo da ubedi roditelje, braću i sestre da prodaju sve što poseduju u Konstantinopolju i presele se u Aleksandriju.

Ujka Vili je uživao u hvalisanju da njegov brat – a po analogiji i on sam – „poseduje“ kralja. „Ima kralja u malom džepu“, govorio je, lupkajući se po prednjem džepu u kome se uvek nalazila srebrna tabakera s utisnutim kraljevskim žigom. I zaista, kralj je upoznao Isaka s čovekom koji će odigrati značajnu ulogu u životu njegove sestre.

Teta Marta je tada imala gotovo četrdeset godina i naposletku se i udala za tog čoveka, za bogatog švapskog Jevrejina koga su svi u porodici zvali „Švaba“ – pravo ime bilo mu je Aldo Kon